

mas *ximera*. E ja plagués a Déu que fos *ximera* de pedre o de fust, car lavors no daria de si metex tant escàndol, e tant mal eximpli de sa vanitat e menyspreu de pobrea con (= com) de fet dóna ara» (*Dones*, ed. Naccarato, p. 430.1): una tal persona per a Eiximenis és, doncs, la imatge de monstre, desplaent de tot en tot. Notem que el mot fou usat en sentit semblant pel poeta francès G. de Coinci (S. XIII): «En est il bien fous et *ximere*, / Soit clers, soit lais, soit hons, soit fame, / Qui de douz cuer la douce dame / N'onneure et sert seur toute chose» (God.), i un cop més: «Por fol le tiens et por *chimere*» (ib.).

En la forma de *cimera*, el mot va especialitzar-se en el sentit de 'plomall o altre ornament al capdamunt del casc del cavaller', dit així perquè normalment consistia en la figura d'un animal fantàstic: amb aquest motiu, és ben sabut que els reis de la corona catalano-aragonesa, des de Pere III tenien per cimera un drac alat i que és amb aquesta cimera que hom representa habitualment Jaume I (veg. la figura en la *Gr. Enc. Cat.* s. v. *cimera*). La pronúncia amb *c* sembla haver-se generalitzat en el llatí medieval (veg. els exemples que dóna *Du C.* s. v. *cimeria* i *cimerium*), per haver-se associat aquesta paraula amb *cima* (ll. *cyma*) en el sentit de 'part superior' i recordem que la *cimera* anava al capdamunt de l'elm: d'aquí com a mot a part de *quimera* el cast. *cimera*, port. *cimeira*, it. *cimiero*, fr. *chimier*¹ al costat de *chimier* (ja documentat en la *Conquête de Jerusalem*, S. XIII) i cat. *cimera* (veg. en el seu lloc alfabètic *CIMERA*, II, 705b, i a més l'article *cimera* del *DECH* II, 81, per a detalls etimològics). Aquí afegirem la documentació pertinent amb notes que interessin aquest article. Notem primerament que la forma *cimera* que donen JMarc (1371), § 544 i Ll. d'Aversó (c. 1398), § 3443 representava el sentit de 'plomall'. Eiximenis emprà aquest mot en el *Dotzè* en variants femenina i masculina *cimera* i *cimer* al costat de *ximera* i *ximer*: «Deuen portar *cimeres* en los elms e sobre los bacinets, hoc encara davant en la faç del guarniment del cavall ... qui hi vol auçar los cavalls, lo *cimer* li deu posar davant quand menja» (cap. 227, *DAG.*, s. v. *cimera*); «són *ximeres* que porten los cavallers al cap» (cap. 268, *DAG.* s. v. *cimer*), «En lo *ximer* alt portava un bolic de cotó» (cap. 240). La forma en masculí, *cimer* o *ximer*, molt probablement era deguda a la influència del fr. *chimier*, car com ho ens explica JCor. (*DECH* II, 81a58ss.), basant-se en els testimonis reunits per Leguina i particularment en els de MzPidal, les *cimeres* s'exportaven de França durant el S. XIV. En els escrits del S. XV trobem normalment *cimera*: en doc. de 1437 de Val., en el *Tirant*: «e tota la gent d'armes passà dauant lo Rey molt ben armats --- ab molts caualls ab paraments de brocat --- e moltes cubertes e penatxos e *simeres* a modo de Itàlia e de Lombardia» (ed. Aguiló, I, 118); en JEsteve («*Cimera* o plomall»), *DAG.*, i després en el *TbPu.* 1575 («La *cimera*: Conus»), p. 170.

La tradició lexicogràfica catalana no recull la forma moderna *quimera* fins el diccionari de Lacav. (1696),⁶⁰

que dóna: «*Chimera*, monstruo fabulós: Chimaera». Notem que el significat de 'creació de l'esperit que es pren com una realitat' es dóna en francès des de Ronsard (a. 1550) i en anglès des de 1587, i per aquells temps devia tenir ús també en català encara que no el registri Lacav. (però notem el seu article «*Chimèrich*, imaginari, fingit»), car el mot va tenir un desplegament semàntic molt ampli partint d'aquest sentit, com ara: 'ànsia d'ànim, inquietud, aflicció', 'malvolença, ràbia, còlera, mal humor', 'mania, idea fixa, dèria, desig intens', accepcions que es donen ja, poc més o menys, en els diccionaris de Belvitges 1805 i Lab. 1840, s. v. *quimera*, i es documenten en la cançó popular, en algun text del S. XVIII, i en els parlars actuals.

En l'accepció de 'ànsia, inquietud, aflicció' figura ja en una composició de Josep Llopis, de 1707, de to antifrancès, en la qual una gitana fa la següent bonaventura al duc d'Anjou: «De les ratlles vetx / una trave[s]sera: / grans treballs indica / que 't daran *quimera*» (MilàF, *Obr. Poes. Pop.*, 1853, p. 85); també en *Rond. de Rond.* de Fr. L. Galiana (València 1776): «Fugint lo ruidós barbull del món --- me s'anirien les *quimeres* que no 'm deixaven viure» (p. 14). Modernament en el petit glossari de Porcioles de la Vall d'Àger (1899) trobem: «Això 'm dóna molta *quimera*: això 'm dona molta ànsia» (p. 38). El *DAG.* recull a Vic el refrany «*quimeres* i desenganys fan tornar els cabells blancs» i cita a més la glossa pollencina: «Ets com la mata borrera, / que no dóna sinó pols; / dónes esperança a molts / y per ningú tens *quimera*».

En el sentit de 'malvolença contra algú' JCor. el té registrat a Torrent (Horta de Val.) en l'expressió *tenir quimera*: «Els Godellans els tenen *kimèra* perquè han de travessar terme de Torrent per anar a València», i la mateixa expressió també a Alfàs (La Marina), 1963. MGadea, que era de la comarca d'Alcoi, escrivia un cop: «entre Agost y Mondèver --- reynen dende antich les etiquetes, *quimères* y prevencions» (*Terra del Xè* I, 252), i el *DAG.* dóna a Mall. «es tenen molta *quimera*»: és usual pertot.

En el sentit de 'còlera, ràbia, mal humor' apareix en la cançó popular: «quant els segadors vejeren / qu'agafen els animals // n'agafaren gran *quimera*: / ya hi són ab los bastons alts» (MilàF, *Romlo.*, 1882, 99.8, composició de 1823, recollida per Verdaguer); fou usat per Verdaguer: «amb *quimera* mossegant-se 'l llavi» (*Canigó* I, 32d); un altre exemple de l'*Atl.* amb d'altres de JRuyra i VCatalà en *AlcM*.

En l'accepció de 'mania, idea fixa, desig intens' és usual pertot: l'usa el mall. MAguiló en la seva poesia (exemple en *AlcM*) i aquest diccionari en cita exemples de dues cançons populars mallorquines; notem a més: «aixís com n'entra a la plassa ya la'n veu anà pel ball, / sí n'ha presa gran *quimera* ('passió'), ya 'n davalla plassa avall --- per sé soldat de cavall» (MilàF, *Romlo.*, 319.13); *quimera* 'mania', usual a Penarroja (*BDC* IX, 72).

En l'accepció de 'idea quimèrica' l'usen escriptors moderns com Costa i Llobera, JCarner (*AlcM*) i Comromines: «L'etern és immutable, no coneix la *quime*